

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна

А. В. Попов, Р. В. Вовк, В. І. Білецький

О П Т И К А

Навчальний посібник

Харків – 2015

УДК 53 (076.5)
ББК 22.2+22.36
П 58

Рецензенти:

О. М. Єрмолаєв – доктор фізико-математичних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної фізики Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;
О. М. Омелянчук – доктор фізико-математичних наук, член-кореспондент Національної академії наук України, завідувач відділом Фізико-технічного інституту низьких температур імені Б. І. Веркіна.

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 12 від 30.11.2015 р.)*

Попов А. В.

П 58   Оптика: навчальний посібник / А. В. Попов, Р. В. Вовк, В. І. Білецький. –
Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 100 с.

ISBN 978-966-285-227-1

У навчальному посібнику викладено розділ загального курсу фізики «Оптика». Особлива увага приділена формулюванню основних законів і виявленню фізичного змісту величин, що до них входять. Для студентів технічних університетів.

УДК 53 (076.5)
ББК 22.2+22.36

ISBN 978-966-285-227-1

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2015
© Попов А. В., Вовк Р. В.,
Білецький В. І., 2015
© Дончик І. М., макет обкладинки, 2015

З М І С Т

ЧАСТИНА І. ХВИЛЬОВА ОПТИКА

Вступ	3
Розділ 1. Інтерференція світла	4
§ 1.1. Інтерференція хвиль	4
§ 1.2. Інтерференція світла від двох точкових джерел	6
§ 1.3. Біпризма Френеля	9
§ 1.4. Інтерференція світла в тонких плівках	10
§ 1.5. Кільця Ньютона	13
§ 1.6. Застосування явища інтерференції	14
Розділ 2. Дифракція світла	19
§ 2.1. Дослід Френеля	19
§ 2.2. Принцип Гюйгенса. Метод зон Френеля	20
§ 2.3. Дифракція Френеля на круглому отворі і диску	22
§ 2.4. Дифракція Фраунгофера на щілині	24
§ 2.5. Дифракція Фраунгофера на дифракційній решітці	27
§ 2.6. Кутова дисперсія і роздільна здатність дифракційної решітки	28
§ 2.7. Дифракція рентгенівських променів. Формула Вульфа–Брегга	29
§ 2.8. Принципи голографії	31
Розділ 3. Поляризація світла	34
§ 3.1. Природне і поляризоване світло	34
§ 3.2. Поляризація світла при відбитті і заломленні. Закон Брюстера	36
§ 3.3. Закон Малюса	38
§ 3.4. Поляризація світла при подвійному променезаломленні	39
§ 3.5. Еліптична поляризація світла	41
§ 3.6. Поляризаційні пристрої	43
§ 3.7. Обертання площини поляризації	44
§ 3.8. Штучна оптична анізотропія	45
Розділ 4. Дисперсія світла	48
§ 4.1. Нормальна та аномальна дисперсія світла	48
§ 4.2. Електронна теорія дисперсії світла	50
§ 4.3. Поглинання світла речовиною. Закон Бугера	52

Розділ 5. Спеціальна теорія відносності	54
§ 5.1. Постулати теорії відносності	54
§ 5.2. Відносність одночасності, проміжків часу та просторової відстані	56
§ 5.3. Перетворення Лоренца	57
§ 5.4. Властивості рухомих масштабів і годинників	59
§ 5.5. Закон додавання швидкостей. Дослід Фізо	60
§ 5.6. Маса і енергія в спеціальній теорії відносності	62
§ 5.7. Закон збереження імпульсу і енергії	64

ЧАСТИНА II. КВАНТОВА ОПТИКА

Розділ 6. Теплове випромінювання	67
§ 6.1. Теплове випромінювання і люмінесценція	67
§ 6.2. Закон Кірхгофа	68
§ 6.3. Закон Стефана–Больцмана	71
§ 6.4. Закон зсуву Віна	71
§ 6.5. Формула Релея–Джинса	72
§ 6.6. Формула Планка	73
§ 6.7. Оптична пірометрія	73
Розділ 7. Фотони	76
§ 7.1. Фотоелектричний ефект	76
§ 7.2. Гальмівне рентгенівське випромінювання	79
§ 7.3. Ефект Комптона	80
§ 7.4. Дослід Боте. Фотони	82
§ 7.5. Тиск світла з корпускулярної точки зору	84
Додатки	87
1. Вивод залежності показника заломлення речовини від частоти падаючого світла	87
2. Дослід Майкельсона	89
3. Вивод формули Планка	92
4. Теорія ефекта Комптона	93
Предметний покажчик	95
Бібліографічний список	97